



КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 24 листопада 2023 р. № 1082-р

Київ

Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року

1. Схвалити Концепцію Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року, що додається.

Визначити Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури державним замовником Програми.

2. Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади у тримісячний строк розробити і подати Кабінетові Міністрів України проект Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року.



Прем'єр-міністр України

Д. ШМИГАЛЬ

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 24 листопада 2023 р. № 1082-р

КОНЦЕПЦІЯ

Державної цільової економічної програми енергетичної
модернізації підприємств водопостачання та водовідведення,
що перебувають у державній або комунальній власності,
на період до 2030 року

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Програма

Україна є однією з тридцяти країн, які споживають найбільше енергії. Вітчизняна економіка характеризується дуже високим рівнем енергоемності валового внутрішнього продукту (за купівельним паритетом) з показником 0,148 тонни нафтового еквівалента на 1 долар США у 2018 році.

Сфера централізованого водопостачання та централізованого водовідведення є однією з найбільш енерговитратних галузей економіки. На сьогодні витрати на електроенергію становлять близько 40 відсотків собівартості послуг з водопостачання та водовідведення. За даними щорічної Національної доповіді “Про якість питної води та стан питного водопостачання в Україні”, незважаючи на щорічне зменшення обсягу постачання питної води протягом останніх 25 років (у період з 1996 до 2021 року — на 36,8 відсотка), питоме енергоспоживання у зазначеній сфері зростало.

З 1996 року в державах — членах ЄС питоме енергоспоживання у сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення зменшене на 6—19 відсотків (залежно від держави) шляхом надання державної підтримки підприємствам — надавачам послуг впровадження новітніх технологій та субсидування заходів з ресурсозбереження.

Водночас в Україні питомий рівень енергоспоживання у 2020 році для централізованого водопостачання становив 0,93 кВт·год/куб. метра піднятої води, для централізованого водовідведення — 0,63 кВт·год/куб. метра (для порівняння: у 1996 році 0,8 кВт·год/куб. метра та 0,48 кВт·год/куб. метра відповідно). Тенденція до зростання такої диспропорції свідчить про неефективне використання енергоресурсів на всіх етапах виробництва та постачання питної води, а також під час відведення та очищення стічних вод.

Таким чином, низька енергоефективність у сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення є проблемою, що

потребує розв'язання як така, що спричиняє зменшення конкурентоспроможності продукції галузей національної економіки на внутрішньому та зовнішньому ринках.

За відсутності належного розв'язання такої проблеми програмним методом розвиток галузі стане неможливим, внаслідок чого постраждають довгострокові соціально-економічні інтереси держави, особливо в умовах постійного зростання вартості енергоносіїв, яке призводить до зростання собівартості послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (за 2020 рік — на 15,7 відсотка і 17,3 відсотка відповідно). У зв'язку з тим, що тарифи на такі послуги компенсують лише 84—86 відсотків витрат підприємств сфери централізованого водопостачання та централізованого водовідведення заборгованість таких підприємств за спожиту електроенергію щороку зростає. Так, станом на 1 січня 2021 р. борг за спожиту електроенергію у цій сфері становив 104,7 млн. гривень (збільшення за 2020 рік — 24,3 відсотка).

Розв'язання проблеми низької енергоефективності у сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення відповідає пріоритетам державної політики, визначеним у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179 (Офіційний вісник України, 2021 р., № 22, ст. 1015), та відповідає цілям виконання Україною Паризької угоди, Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, до якої вона приєдналася у липні 2016 року.

Ця Концепція розроблена на виконання статті 21 Закону України “Про енергетичну ефективність” та спрямована на виконання Указу Президента України “Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року”.

Україна як член Енергетичного Співтовариства зобов'язана імплементувати у національне законодавство вимоги базових Директиви Європейського Парламенту і Ради 2012/27/ЄС від 25 жовтня 2012 р. про енергоефективність, внесення змін до директив 2009/125/ЄС і 2010/30/ЄС та про скасування директив 2004/8/ЄС і 2006/32/ЄС та Директиви Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/2001 від 11 грудня 2018 р. про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел (нова редакція). Основними їх вимогами є реалізація ряду політичних та економічних механізмів щодо ефективного використання енергії в секторах кінцевого споживання енергії.

Причини виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Системи централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (далі — системи водопостачання) складаються, зокрема, з

більш як 12 тис. насосних станцій, в яких експлуатуються більш як 35 тис. насосів. Протяжність мереж централізованого водопостачання становить 113,5 тис. кілометрів, а мереж централізованого водовідведення — 39,7 тис. кілометрів.

Тривалий час в Україні не проводилася реконструкція об'єктів централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, що експлуатуються понад нормативний строк. Так, балансова зношеність складових систем водопостачання на підприємствах сфери централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (далі — підприємства) станом на 1 січня 2021 р. становить від 70 до 90 відсотків. Приблизно третина мереж водопостачання та половина мереж водовідведення експлуатуються більше 50 років.

Високий рівень енергоспоживання у сфері централізованого водопостачання та централізованого водовідведення (далі — сфера водопостачання) спричинений:

значним обсягом споживання електроенергії внаслідок незадовільного технічного стану систем водопостачання, технологічної відсталості на всіх етапах процесу виробництва;

неповним фактичним навантаженням виробничих потужностей — невідповідністю проектних характеристик обладнання фактичним потребам;

розбалансуванням мереж;

високим рівнем втрат питної води під час її виробництва, транспортування та постачання споживачам.

Внаслідок відсутності інструментів та механізмів впровадження енергоефективних заходів та обмеженої державної підтримки не здійснено комплексну енергомодернізацію сфери водопостачання. Несистемна, фрагментарна державна підтримка енергоефективних заходів не забезпечує приведення систем водопостачання у відповідність із вимогами до енергоефективності. Впровадження систем енергоменеджменту на підприємствах не стимулювалося. Незважаючи на вимоги Закону України “Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання”, вузлами розподільного обліку водопостачання забезпечено 82,6 відсотка споживачів.

Сфера водопостачання має низьку енергетичну ефективність внаслідок відсутності:

необхідної інформації про стан енергоефективності об'єктів системи водопостачання;

загальнодержавної системи моніторингу енергоспоживання і питомих показників енергоємності та технологічних операцій кожного

підприємства — надавача послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення;

мотивації розпорядників бюджетних коштів та керівників підприємств до заощадження енергоресурсів;

організаційних та фінансових механізмів для здійснення енергетичної модернізації систем водопостачання;

інноваційних технологій з використання відновлюваних джерел енергії та споживання енергії з найменшими втратами;

довгострокових національних стратегій та державних програм з прогнозованим бюджетом, дієвими механізмами та інструментами, які спрямовані на розв'язання проблеми надмірного споживання енергоресурсів;

належної інформації про стан та режими роботи об'єктів систем водопостачання, що не дає змогу обґрунтувати цілі та показники енергоефективності і визначити пріоритети фінансування;

фінансових ресурсів підприємств та органів місцевого самоврядування для цільових видатків на комплексну енергетичну модернізацію;

повного комерційного обліку обсягів спожитої абонентами води.

Метою Загальнодержавної програми “Питна вода України” на 2006—2020 роки та Загальнодержавної цільової програми “Питна вода України” на 2011—2020 роки було забезпечення населення якісною питною водою в необхідних обсягах. Завдання таких програм і показники їх результативності спрямовані на досягнення цілей сталого розвитку щодо збільшення забезпечення централізованим водопостачанням і централізованим водовідведенням, підвищення якості питної води, зменшення скидання неочищених вод до навколишнього середовища, тому зазначені програми не призвели до підвищення енергетичної ефективності підприємств. На сьогодні цільові державні програми, спрямовані на підвищення енергетичної ефективності сфери водопостачання, не розроблені.

З метою подолання зазначених причин проблеми існує потреба у розробленні державної цільової програми енергетичної модернізації підприємств.

Мета Програми

Метою Державної цільової економічної програми енергетичної модернізації підприємств водопостачання та водовідведення, що перебувають у державній або комунальній власності, на період до 2030 року (далі — Програма) є підвищення енергоефективності систем водопостачання шляхом стимулювання процесу модернізації матеріально-

технічної бази, підвищення їх ресурсоефективності та підтримки енергоощадності, реалізації інноваційних технічних рішень і створення економічно привабливих умов для реалізації інвестиційних проєктів.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми
на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Розв'язання проблеми можливе за трьома варіантами.

Перший варіант (базовий) передбачає виконання енергетичної модернізації систем водопостачання за кошти підприємств. Необхідність великого обсягу капітальних витрат на оптимізацію та переоснащення інфраструктури спричинить зростання собівартості послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення у 3—5 разів. Збільшення розмірів тарифів для забезпечення повної компенсації таких додаткових витрат підприємств призведе до збільшення витрат державного бюджету з метою надання субсидій населенню для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, а також до збільшення заборгованості споживачів з оплати житлово-комунальних послуг, які не мають права на отримання зазначеної субсидії.

Негативні фінансові показники діяльності підприємств не дають можливості їм залучити достатній обсяг кредитних ресурсів, тому в них відсутня можливість інвестувати ресурси в оновлення матеріально-технічної бази та підвищувати енергетичну ефективність своєї діяльності. У зв'язку з цим зберігатиметься динаміка збільшення фізичної зношеності обладнання підприємств. Розвиток систем відбуватиметься повільно та хаотично і залежатиме від частоти коригування тарифів на послуги, поточні операційні витрати підприємств зростатимуть пропорційно підвищенню енергоспоживання.

Реалізація такого варіанта разом із значним зростанням витрат споживачів та бюджетів всіх рівнів на пільги, субсидії та компенсації різниці у тарифах не призведе до системного оновлення систем водопостачання і зумовить подальше зростання споживання електроенергії.

Другий варіант (традиційний) передбачає пряме фінансування енергетичної модернізації систем водопостачання з бюджетів всіх рівнів. Внаслідок обмеженості фінансових ресурсів у державному та місцевих бюджетах є великий ризик недофінансування запланованих заходів, що призведе до “точкового” (несистемного) вирішення проблем енергетичної ефективності сфери водопостачання.

Так, Загальнодержавна цільова програма “Питна вода України” на 2011—2020 роки була профінансована на 13,2 відсотка запланованого обсягу (частково фінансувалася тільки у 2011, 2012 та 2018 роках), що призвело до зростання кількості недобудованих об'єктів.

У результаті реалізації такого варіанта питання розвитку сфери водопостачання вирішуватиметься шляхом цільового спрямування ресурсів на виконання заходів Програми. Такий принцип забезпечить стримування зростання тарифів та зростання соціальної напруги в суспільстві.

Такий варіант виконання Програми може призвести до дефіциту та зростання вартості інших необхідних ресурсів (матеріалів, обладнання) та витрат на оплату праці кваліфікованих фахівців.

Третій варіант (оптимальний) передбачає комплексне застосування механізмів стимулювання розвитку сфери водопостачання в поєднанні з фінансуванням енергетичної модернізації підприємств, що перебувають у державній або комунальній власності, за рахунок коштів підприємств, грантів, іноземних фінансових установ, міжнародних фінансових організацій і програм технічної підтримки, банківських кредитів, державного та місцевого бюджетів, коштів, отриманих у вигляді фінансування проектів на умовах державно-приватного партнерства, тощо.

Реалізація зазначеного варіанта передбачає застосування комплексу правових, економічних та організаційних механізмів та інструментів стимулювання підприємств до капітальних витрат на переоснащення систем водопостачання та впровадження сучасних підходів до управління енергозбереженням, спрямованих на системні зміни. Такі механізми та інструменти базуються на державних гарантіях цінової доступності та враховують рівень платоспроможності отримувачів послуг.

Зазначений варіант дасть змогу знайти джерела стабільного фінансування пріоритетних завдань підвищення енергоефективності централізованого водопостачання та водовідведення, оптимізувавши бюджетні витрати та стимулюючи розвиток суміжних галузей економіки України, а також залучити довгострокові кредитні ресурси на прийнятних умовах. Наявність довгострокових бюджетних гарантій за позиками підприємств дадуть змогу зробити виробничі програми з енергоефективності та модернізації систем водопостачання передбачуваними, знизивши до мінімуму політичні ризики.

Шляхи та способи розв'язання проблеми, строк виконання Програми

Розв'язання проблеми низької енергетичної ефективності сфери водопостачання передбачається здійснити шляхом:

- модернізації систем водопостачання;
- підвищення економічної ефективності роботи підприємств;
- розвитку циркулярної економіки у сфері водопостачання;
- підвищення ресурсоефективності;

державної допомоги виробникам енергоефективного обладнання та матеріалів.

Способами розв'язання проблеми низької енергетичної ефективності сфери водопостачання є:

стимулювання впровадження систем енергетичного менеджменту;

впровадження системи тарифних та нетарифних стимулів для енергетичної модернізації систем водопостачання;

ресурсне забезпечення, зокрема з використанням коштів державного та місцевих бюджетів;

стимулювання проведення наукових досліджень, технічного розвитку та інноваційної діяльності, спрямованих на забезпечення енергетичної модернізації сфери водопостачання;

запровадження механізмів стимулювання, державно-приватного партнерства та спеціальної кредитної підтримки для реалізації проектів енергетичної модернізації;

залучення зовнішніх грантів і кредитів для впровадження ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій;

організація та координація співпраці місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування для підвищення енергоефективності.

Проблему низької енергоефективності у сфері водопостачання передбачається розв'язати шляхом виконання таких завдань і заходів:

стимулювання підприємств до впровадження систем енергетичного менеджменту з урахуванням міжнародних стандартів ISO 50000;

організація системи збирання та аналізу даних про енергетичні та експлуатаційні характеристики об'єктів систем водопостачання. Передбачається забезпечити фінансування розробки та подальшого адміністрування онлайн-платформи збирання інформації про технічний стан та експлуатаційні характеристики об'єктів систем водопостачання;

стимулювання наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок у сфері енерго- та ресурсоефективності водопостачання та водовідведення. Стимулювання наукових досліджень і науково-технічних розробок планується здійснювати шляхом формування довгострокового державного замовлення та впровадження інноваційних розробок шляхом державної допомоги підприємствам-виробникам для фінансування відповідних виробничих програм з освоєння відповідної новітньої продукції;

сприяння залученню інвестицій в індустрію виробництва енергоефективного обладнання та матеріалів;

стимулювання підприємств до оптимізації наявних систем водопостачання шляхом:

- повернення витрачених коштів на розроблення проектної документації з сучасними технологічними рішеннями. З цією метою планується розробити та затвердити відповідні порядки та стандарти проектних робіт;

- співфінансування з державного та місцевого бюджетів на придбання обладнання з визначеним рівнем локалізації та виконання робіт з оптимізації систем водопостачання;

- заміна неефективного насосного обладнання, що використовується у виробництві, транспортуванні та очищенні вод. Стимулювання підприємств до придбання ефективного насосного обладнання за допомогою гарантій та компенсаціями відсоткової ставки за кредитами на придбання обладнання;

- впровадження технологічних схем регулювання п'єзометричних характеристик на водопровідних мережах;

- автоматизація виробничих процесів підготовки та транспортування питної води, відведення та очищення стічних вод. Стимулювання підприємств до автоматизації виробничих процесів і придбання відповідного обладнання планується за допомогою гарантій та компенсацій відсоткової ставки за кредитами;

- впровадження сучасних технологій підготовки питної води, очищення стічних вод та обробки осадів.

Таким чином, впровадження Програми планується здійснити із застосуванням комплексного підходу, що передбачає виконання ряду організаційних заходів, забезпечення необхідного фінансування та реалізації проектів енергетичної модернізації.

Строк виконання Програми — до 2030 року.

Очікувані результати виконання Програми, визначення її ефективності

Виконання Програми дасть змогу реалізувати цілісну державну політику, спрямовану на підвищення енергоефективності сфери водопостачання, шляхом надання правових, організаційних та фінансових інструментів.

Виконання заходів Програми дасть змогу забезпечити, зокрема:

- впровадження високоефективних механізмів стимулювання зростання енергоефективності сфери водопостачання;

- доступність фінансових ресурсів для енергетичної модернізації систем водопостачання;

підвищення ефективності використання коштів, спрямованих на енергетичну модернізацію систем водопостачання;

оптимізацію систем водопостачання у населених пунктах;

впровадження сучасних технологій підготовки питної води, очищення стічних вод та обробки осадів, виробничих процесів та обладнання;

енергетичну модернізацію матеріально-технічної бази підприємств;

зменшення витрат та витрат питної води під час її виробництва, транспортування та постачання;

скорочення питомих показників енергоємності на одиницю продукції.

Очікуваними результатами виконання Програми, зокрема, є:

оптимізація систем водопостачання 200 населених пунктів;

заміна неефективного насосного обладнання в кількості 7 тис. штук;

скорочення питомих показників енергоємності на одиницю продукції на 30 відсотків;

економія витрат електроенергії 1000 млн. кВт-год/рік;

зменшення втрат та витрат питної води під час виробництва, транспортування та постачання на 20 відсотків;

створення не менш як 10 тис. робочих місць у сфері будівництва та не менш як 50 тис. робочих місць у сфері промисловості за період виконання Програми.

Для підтримки виконання Програми планується створення груп управління Програмою на центральному та регіональному рівнях. Оцінка ефективності виконання Програми визначатиметься такими групами за методикою, затвердженою органом, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері житлово-комунального господарства, на постійній основі.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів,
необхідних для виконання Програми

Фінансування Програми планується здійснювати за рахунок коштів державного бюджету, місцевих бюджетів, а також з інших джерел, не заборонених законодавством. За результатами оцінки ефективності виконання Програми можливе внесення змін до джерел фінансування шляхом їх доповнення коштами з інших джерел.

Переважну частину потреби у фінансових ресурсах для виконання Програми планується покривати з позабюджетних джерел (зокрема коштів підприємств, іноземних фінансових установ, міжнародних фінансових організацій і програм технічної підтримки, банківських кредитів, коштів, отриманих у вигляді фінансування проектів на умовах державно-

приватного партнерства). Разом з тим очікується, що залучення бюджетних коштів на умовах співфінансування сприятиме запуску ринкових механізмів та мобілізації приватних інвестицій у підвищення енергетичної ефективності систем водопостачання.

Фінансування Програми з державного бюджету розглядатиметься з другого бюджетного періоду після скасування воєнного стану в Україні. Обсяг видатків, необхідних для виконання Програми, визначається щороку з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів під час формування їх показників. Обґрунтування обсягів робіт та обсягів фінансування з державного бюджету щороку подається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері житлово-комунального господарства, до проекту Державного бюджету України на відповідний рік.

Обсяг необхідних матеріально-технічних і трудових ресурсів для виконання Програми визначатиметься під час розроблення конкретних завдань і заходів.
